

hodie exposita. O igitur, Ecclesia Forojuliensis, depositum tuum custodi!

IX. Custodi, inquam, illud, a quo custodiris: nam si vel mortuis sepulturam apud confessorum fidei et Christi martyrum sarcophagos nancisci, prodesse posse non negat Augustinus (Lib. De cura pro mortuis) quid præsidii, quid tutelæ non tibi præsumere poteris ab eo, apud cujus cineres vigilas, oras, meditaris, psallis? Qui enim fieri poterit, ut non de cælo tibi prospiciat, cui sic prospicis; non tueatur, quem sic tueris; non custodiat quem sic custodis? Crede, nec dubita, Paulinum tuum tibi studiosas respondere curas, et vicaria sollicitudine quem servas servare. Quia nemo carnem suam odio habet; diligit adhuc Paulini spiritus has carnis suæ apud te depositas reliquias, quondam vas Spiritus sancti in eo inhabitantis. Ergo et te, quæ eas conservas, non diligere non potest; nec ad eas se convertere, quin ad te, in cujus sunt manu, non convertatur. Hæc itaque est tuæ galeæ salutis, hoc scutum, hoc ancile tuum, quo defenderis, quo protegeris, quo fulciris.

X. Ergo, pater optime, et sanctissime cultor agri Dominici Aquileienseis, respice de cælo, et vide, et visita vineam istam, et perfice eam (Psal. LXXIX, 15 et seqq.), quam plantavit dextera tua, quam sudoribus rigasti, quam doctrinis coluisti, quam sanctionibus putasti, quam igne zeli et charitatis fovisti. Tu, cæa agricola ille evangelicus (Matth. xxv) sepem ei circumdedisti, cum hæreses ne in eam irruerent, scriptis tuis præmunisti. Turrin in medio ejus ædificasti, cum patriarchalem sedem, tua ope privilegiis compluribus a magno rege et imperatore Carolo donatam, ad vere turritam celsitudinem evexisti. Torcular in ea fodisti, cum celeberrimam illam tuam synodum Forojuliensem habuisti, in qua vana purioris doctrinæ et acrioris disciplinæ tuis canonibus expressa adhuc in dies nostros cum ketitia cordis hauriuntur, quo vino torcularia, id est posteriora

tuum imitantia concilia, redundarunt. Eam ergo quam sic plantavit in terris dextera tua, de cælo perfice intercessione et suffragiis. Respice, quia episcopus: vide, quia pater: visita, quia pastor, perfice, quia sanctus.

XI. Sed ut eam, quam respicis, vides, visitas vineam tuam dextera plantatam, perfectam habeas, fiat manus tua super virum dextere tuæ, super illum, inquam, virum, qui non tam est sedis quam zeli, non tam dignitatis, quam virtutis tuæ hæretis non degener, Dionysium Delphinum patriarcham, qui vineam tuam dilectam non absimili vigilantia respicit, ut episcopus; amore videt, ut pater; sollicitudine visitat, ut pastor; et non impari studio perficere contendit, quia ad sanctitatem tui successore dignam aspirat. Is est vere vir dextere tuæ, quia ipso operante ita te operari credas, ut te in eo ferme redivivum conspicias. Fiat ergo manus tua super virum dextere tuæ, et super filium hominis, quem confirmasti tibi, quia pro te, et loco tui operatur. Ego quidem non ambigo, te (cui tantopere cordi fuit et est vinea Aquileienseis Ecclesiæ) intercedente datum, et diutino episcopatu confirmatum, ut vita, exemplo, doctrina partes tuas adimpleret. Confirma adhuc eum nobis ad tempora longiora, ut in Delphino nostro, qui sic adamussim virtutes tuas æmulari satagit, te perennatum agnoscamus.

XII. Nos autem, qui solemnibus sacrorum ossium tuorum repositioni interfuimus, non discedemus a te, nisi vivifices nos, quia nomen tuum invocavimus. Ego quidem non dimittam te nisi benedixeris mihi (Gen. LXXII, 26), qua benedictione percepta, ibo per viam meam gaudens; et qui in operibus tuis evolvens, et publicæ luci parandis allaborans jam spiritum tuum conspexi, et nunc post tot sæcula elapsa corpus tuum veneratus sum, quis cohibere me poterit, quin repetens dicam: Vidi Paulinum meum facie ad faciem, et salva facta est anima mea? (Ibid., 30.)

[lvii] SANCTI PAULINI VITA ALTERA,

Excerpta ex prolixiori ms. Marci Antonii Nicoletti, asservata apud Patres societatis Jesu Græci in Styria, transcripta anno 1736, mense Januario, ab Andrea Foramitti canonico et theologo insignis Collegiæ civitatis Austria.

PRÆMONITUM.

Jam supremam manum operi nostro circa sancti Paulini Aquileienseis Vitam et scripta imposueramus, imo jam typographo ms. nostrum commissum prælo subibat, cum D. Laurentius a Turre decanus capituli Forojulienseis certiores nos fecit, tandem aliquando a D. Andrea Foramitti canonico suæ ecclesiæ, ob res forenses ejusdem Græci commorante, detectam fuisse apud Patres societatis Jesu Vitam inscriptam sancti Paulini a Marco Antonio Nicoletti confectam. Curavimus, ut quantocius ejus exemplar ad nos mitteretur: quod non nisi Aprilis hujus anni 1736 incunte nacti sumus. Putabam, lector optime,

me tibi munus eximium oblaturum. Sed male omnino et tibi, et mihi consultum issem, si eam vitam, ut ab auctore prodita est exhibere voluissem. Centum enim triginta quatuor paginas vulgaris folii scriptor non indiligens implevit. Hinc collige, quam multa nihil ad rem facientia auctor consarcinaverit, qui tamen nullam questionem criticam expendit, non chronologiam discutit, non concilia proferit, non scripta Paulini ulla producit, aut indicat. Conciones plures et quidem longas effingit, quibus non quid dixerit vere Paulinus, vel alius quispiam, quem loquentem inducit, sed quid dicere potuisset,

commiscitur. Hujusmodi commentis ferme tota res agit. Non inficias tamen eo, aliquando nonnulla hic legi et memoratu digna, et quæ frustra aliunde requiras. Omnis igitur supervacaneis et ad libitum effictis concionibus, quæ mere Paulinum attingunt ex ejus mente exhibemus, iis tantummodo fidem habituri, quæ se vidisse vel legisse testatus est. Pro cæteris sibi vadem inquirat.

Marcus Antonius Nicoletti Forojuliensis sæculo xvi floruit, et quidem post annum 1578, ut in postrema nota nostra ad hanc vitam advertimus, in vivis erat. Plura de patriarchis Aquileiensibus, de scriptoribus illustribus, de vetustioribus Forojuliensium legibus, de bello inter Forojulienses ab anno 1360 ad an-

1367 acto scripsit, et nonnulla præterea, quæ mss. inter comprovinciales nostros circumferuntur. Dolebamus aliquando vitam Paulini non superesse: quandoquidem uti ardentem efflagitabamus, ita diligentissime conquisieramus frustra. Nunc a Patre Antonio Sponno Utinensi, societatis Jesu Universitatis Græcensis, ut dicunt, cancellario voti compotes facti, qui illam communicavit canonicis Forojuliensibus, ab eorum humanitate facile impetravimus, ut ea nobis uti liceret. Hanc, ut supra dixi, contractam et compendio expressam damus, quam et ex Itala Latinam fecimus, non interpretes verborum, sed sensuum, ut plurimorum utilitati consulere-

INCIPIT VITA.

I. Quo tempore res Longobardorum protritæ, et Desiderius eorum rex regno a Carolo Magno exactoratus fuerat, Signoaldus episcopus, sive patriarcha Aquileiensis, in civitate Forojulii ex sanguine Grimoaldi regis progenitus, fato concessit, munere pontificio quadraginta duobus annis sanctissime functus. Per cleri a populi que suffragia electum, successorem habuit Paulinum.

II. Putatur Paulinus ex earum illustriorum una familia exortus, quas Alboinus rex apud Gisulfum Forojuliensium priorem ducem reliquerat. Alii Præmarici oriundum autumant, ubi prædia possederat. Visuntur etiam nunc ædium protritarum maceries, gras incoluerat, campusque quo tunc inerat, cum nuntium electionis suæ in patriarcham accepit; qui manu baculum tenens dixit: Cum lignum hoc flores frondesque proferet, tunc electum me in præsullem credam. Quod statim gemmis turgentibus flores frondesque eduxit. Quo viso vocationi credidit, et manus dedit, accedente brevi temporis intervallo assensu Adriani I pontificis, et placito Caroli regis.

III. Turbas interim seditionis movet dux Rotgandus in regem, a quo victus captusque extremo supplicio multatus est. Ceciderunt etiam eo in bello Felix frater Rotgandi, Joticus, et Guiselpertus, inter vivos servatis eorum uxoribus Gorimberga, Beralda, et Brunichilda. Lupo, filius Felicis, in Franciam ductus in carcere obit. Carolus supremis officiis iis, qui in bello ceciderant, persolutis, Aquileiam tendit, exceptus a patriarcha, cleroque, ibique legatos provinciæ universæ, qui ei gratulatum venerant, recipit. Audit concinnam Paulini orationem de excellentia [lviii] et officio principis, cujus eloquentiam admiratus Carolus Labariani villa eum donat, et postea ejus electioni ad patriarchalem sedem an. 776 e ultro assentitur.

IV. Sublato Rotgando, cæteri Longobardorum (Ildebrandum ducem Spoletinum si exceptes) ad Caroli devotionem revertuntur. Qui paschalibus diebus Tarvisium invisens, ibi ducatum Forojuliensem regno adnectit unitque, comitibus per singulas civitates ad regimen designatis. Quod ægrius Forojulienses ferentes, rati decori patriæ officere ducis dignitate privari, veterem gubernationis normam

exoptant. Vota populi, ut creditur, Paulinus exponit; quorum compotes facti sunt, suffecto in ducem post Rotgandum Henrico, et additis Carinthia Styriaque, nondum Christo baptisate regeneratis, Forojuliensi ducatu.

V. Saxonum novæ rebellionis occurrit Carolus, qui eos vincit, manus auxiliares præbentibus sub Henrico duce etiam Forojuliensibus. Victi veniam et baptisma expetunt. Quibus in fide firmandis Paulinus, qui gratulaturus Carolo advenerat, multum allaborat. Is ad sedem suam revertens, per menses aliquot Carinthiam excolit prædicatione et exemplis, non sine vitæ quandoque discrimine, et tantum sanguine non martyr. Multos Christo lucrificat, cujus rei certior apostolicam sedem fecit, primum datis epistolis, dein oreteus, cum non multo post Romam adiit; ubique Carolum e prælio ad Pyrenæos, ubi Saracenos fugaverat, reversum salutavit. Ab eo benigne exceptus, astitit, ipso volente, coronationi Ludovici filii ejus in regem Aquitanix, quæ illis diebus per manus pontificis facta est.

VI. Post hæc Paulinus ad sedem suam regressus animum ad pravos mores tollendos convertit. Erat tunc in contractibus, pactionibus et hujusmodi, consuetudo exprimenti contrahentium nationem et testium: insuper qua lege, sive romana papali, sive Longobardica, sive Bavarica nati essent et viverent. Hujus rei exemplum in chartulario capituli civitatis Forojuliensis non semel perspicue videri potest. Unicum tantummodo sufficiat pro multis, quod est hujusmodi: « Nos quidem in Dei nomine Ugo et Acella, mater et filius, et Leuza uxor ejusdem Ugonis, qui professi sumus mater et filius ex natione nostra lege vivere Bavarorum, et ego ipsa Leuza, quæ professa sum ex natione mea lege vivere Longobardorum, sed nunc pro ipso viro meo lege videor vivere Bavarorum, præsentibus promittimus et spondemus nos quidem mater et filius et conjux una cum nostris et prohæredibus, tibi quidem Corado ac tuis hæredibus et prohæredibus, aut cui jus dederitis, infrascriptas casas, massaritas, ac vineas, et cætera.

« Signum manus.... suprascripti Ugonis et Acellæ matris et filii jugalium et Leuzæ uxoris ejus-

dem Ugonis, qui hanc chartulam promissionis scribere rogaverunt, et latine acceperunt, ut supra.

« Signum manus... Sigepoti et Goveni lege Bavavorum ex earum natione viventium, et Rantuli, Sfrederici, Cazilini, Egili, Droponis, Ardenei, et Varneri q. Lutoni ex eorum natione viventium lege romana papali. »

Usus hic igitur, cum inter homines varios ritus, moresque et habitus induceret, similitates dissidiaque fovebat, et litium quæstionumque seminarium Paulino videbatur. Ea propter tanquam charitatis pestem eliminare studuit. Et quidem diebus suis mos fuerat abolitus, qui postea supervenientium negligentia denno inolevit.

VII. Interim noviter turbas Saxones cientes noviter a Carolo domantur, intervenientibus ad prælia Forojuliensibus sub eorum duce Henrico. Qua clade exteritius Ildebrandus Spoleti dux properat se Carolo submittere, veniam et pacem vitamque humaniter exoraturus. Forumjulium pertransiens humaniter excipitur a Longobardis gentilibus suis, et a Paulino, sibi orationibus et benedictionibus fausta apprecante dimissus, Germaniam penetrat, et a Carolo quod exoptat, et petit et impetrat.

VIII. Decreto pontificis Constantinus et Irenes 350 episcoporum concilium Nicææ convocant, in quo impietas cultum imaginum Christi sanctorumque, et eorum reliquiarum tollentium sepelitur. Quare Paulinus supra molulum lætatus est, et in omni Ecclesiæ suæ ditione gratias agendas Deo decernit.

IX. Tassilo Bajoariæ dux in Carolum arma urget ad Alpes usque Forojulienses Tirolum versus. Victus filium Theodonem duodecimque proceres Bavaros oppignoratæ fidei exhibet obsides. Liutberga virum ad evocandos Hunnos in Francos sollicitat, et nova implicat rebellionem. Quo de crimine accusatus convictusque pœnam subiit, bonitate principis et intercessione Paulini aliorumque episcoporum, mitissimam. Ipse etenim filiusque in cœnobio monachum induunt. Interea Hunni, sive Hungari evocati aderant duplici exercitu, altero Bajoariam, Carinthiam altero Forumque Julium igne ferroque vastantes. Carolus a Gallia progressus e Bavaria, Henricus e Forojulio hostes pellunt. Hujus rei in parva sancti Pantaleonis ecclesia prope civitatem Forojuliensem ætate Nicolai Maccheropii, in poeticis uti dulcis carminis, ita noti nominis viri, et in antiquitatibus peritissimi, visebantur icones duæ, tanquam rei testes, rudi quidem pennicillo antiquitas effictæ, nunc longa annorum serie consumptæ: in quarum altera Paulinus considens in throno suo exercitum in hostes proficiscentem benedicebat, in altera prælium et congressio cum hostibus exprimebatur. Subtus vero barbara quidem scriptura verba hæc legebantur: *Forojulienses a Paulino benedicti Hungaros superant.*

X. Carolus autem occurrens novis Bajoariæ seditionibus in provinciæ formam variis sub præsidibus eam redigit. Hortatur insuper Virgilium episcopum

A Salisburgensem, et Paulinum Forojuliensem conversioni Styriæ Carinthiæque incumbere. Ille trans Savum Bavariam versus, hic cis, versus Forojuliensem regionem, fidem rusticis tantum hominibus suaserunt, nobilibus conversionem detrectantibus. Manebat Ingonem ducem hujus facti gloria: qui convocatis ad mensam provincialibus suis, coram se rusticis quidem auro argentoque ministrari, exquisitasque epulas apponi præcipit, proceribus a se remotis in figlinis ligneisque, communibus cibis appositis, causam discriminis interroganti respondit: mundiores sibi esse rusticos plebeiosque aquis lustralibus ablutos, sordidiores contemptibilioresque magnates baptismate recusato. Quo audito et hi quoque nomen Christo per lavaerum regenerationis dedere. Hac opera, ut creditur, factum est, ut mercedis veluti loco laboribus Paulini, patriarchali sedi Aquileiensi jurisdictiones spirituales, quas hodie quoque circa Savum et Muram sub lege canonica per suos archidiaconos administrat, et temporalia insuper quamplura in Forojulio, Histria, et Germania a Carolo concederentur.

XI. Cum vero copiarum quædam Italicæ in Hunnos directæ stationem Aquileiæ haberent, militari licentia res Aquileienses pessum ibat. Retimburcum Paulinus recta contendit, apud Carolum conqueritur de militum arrogantia, a quo diploma obtinet privilegium continens variarum immunitatum, et præcipue exemptiones ab iis, quæ dicebant *foderum* et *mansionaticum*.

C XII. Ad sua Paulino reverso, hæresis, antea in Hispaniis exorta, extulit caput. Nam Felix episcopus Urgelensis in Pyrenatis quæsierat ab Elifando solutionem dubii, videlicet an Christus credendus esset adoptivus an naturalis et proprius Dei Filius. Elifandus adoptivum respondit. Quam blasphemiam in concilio Francofordiensi jussu Caroli regis Paulinus confutavit, cujus sententiæ Patres concilii subscripsere. Captus deinde Elifandus missusque Romam, ibi in ecclesia sancti Petri coram pontifice errorem suum confessus est. Finito concilio, patriarcha comitatus est Carolum Lutetiam Parisiorum, sedem principem regni, ubi una cum Albino Flavio, Isuardo monacho, Paulo Diacono concive suo, aliisque doctissimis viris Universitati studiorum normandæ dedit et leges.

D XIII. Post hæc Carolus Rhenum inter et Mosam, in loco, cui Aquæ Grani nomen, unde præsens urbis *Aquisgranum*, vel *Aquisgrana* dictum est, templum ædificat magnis sumptibus. Paulinus nedum e ruderibus Aquileiensibus erutos lapides affabre sculptos, sed ex omnibus ecclesiarum sacrariis extractas sanctorum reliquias a Carolo ad decus et ornatum templi transmittit. Moritur inter hæc Adrianus papa sibi succedente Leone III, cujus coronationi Paulinus interfuit. Post quæ ad sua reversus datis epistolis suffraganeos, quos vocant, episcopos in concilium cogit in ecclesia Forojuliensi, Virgini tunc ut hodie sacra, anno 796 i.

commi
agitur
hic le
requi
effic
ex
tur
te

XIV. Anno Domini 800. Rex Carolus Magnus cum Carinthiis Syriae-
populos. Qui Pippinus Italiae rex Henricum
Henricum duxem cum suis aciebus opponit. Pippinus
Henricum in hostibus Paulinus benedicit, et
Henricum pro eius ospitate preces Deo dirigit,
Henricum ducem militum ad bellum pro-
curat. Vincit Henricus. Ringuoque
Henricum regnum occupat, spolia multa diri-
git. Henricum per Angibertum eorum partem Romam
Henricum ad altare Apostolorum appendit. Novum
Henricum in Hunnos, nova exorta belli causa. Pippi-
num cum Henrico instaurat. Hic hostium non levem
perantiqui arens marmorei, operis
in fragmentis que in majori civitatis Foro-Julien-
Longobardici. in quibus brevia ducum Foro-Julien-
templo visitantur, non jam multis ab hinc annis legebantur.
sion clozia non jam multis ab hinc annis legebantur,
tur. Henrici quoque inerat; sed incuria eorum, qui
ceteris negligenter, vel contracta dispersaque sunt.
clara subtracta, vel contracta dispersaque sunt.
Henrico in tota provincia mandat sacerdotibus per-
cipere, et pro rostris meritum ducis commendat, me-
morans videlicet charitatem ipsius in captivis redi-
mentis, et ab infidelium manibus compeditis solven-
dis, ingenti auri copia ad eorum levandam miseriam
pluries erogata.

XV. Leone III, male habito a gentilibus decessoris
sui Paschali et Campulo, Carolus vindictam inmanis
sceleris meditatus Italicum iter disposuit. Quod cum
novissent Paulinus et Foro-Julienenses, accelerant re-
parationem ædium sacrarum profanarumque, ut
condigno honore eum recipiant. Differit negotiis su-
pervenientibus discessio: quo temporis intervallo Ba-
joarii res Foro-Julienenses pessumdant, sublato duce,
qui cas tueretur, animosiores. Paulinus patriæ infor-
sumis occurrens Alpes transmigrat, et Moguntiam ad
Carolium pergit, a quo perhumauiter excipitur. Iteris
statuit mense Augusto anni 800 Italiam versus, quod
autumni tempore tantummodo complet. Ab instituta
via aliquantum declinans Liburniam petit, de Teusa-
tensibus ob Henrici necem pœnas capturus, quorum
aliquos capite plectit; et diriora aggressus fuisset, ni
Paulinus a sententia eum submovisset. Impetrat in-
terea loco Henrici in ducem Foro-Julienensem suffici
Cadolacum: excipiturque regem Histriam Forumque
Julium pertranseuntem magnifice. Adsunt etiam
Mauritius pater et Joannes filius Venetorum duces
honore Carolum in itinere prosequentes. Paulinus
Romam Carolo petenti comes adjungitur, qui in cau-
sa Leonis multa dicit de privilegio primæ sedis a ne-
mine judicandæ. Insuper ne Longobardi omnino ex-
terminentur proluxa oratione disserit, cujus suffragium
pontifex et Carolus amplectuntur. Preces et supplica-
tiones ante triduum Ascensionis ab Mamerto episcopo
Viennensi institutas, ob metum terræmotus, qui sub

S. PAULINI PATRIARCHÆ AQUILENSIS

A illis diebus valde Italiam concusserat, Romano epi-
scopo ritum amplectente, Paulinus regressus ad suos
Instituit quotannis pariter fieri.

XVI. Belli motus Hunnis adhuc accipientibus, Gerardus
cum manu Bavavorum in fines eorum transit, plu-
resque neci dat, sed tandem in prælio occumbit. Ac-
currunt interim, consilio Paulini et Cadolaci, sive
Cadoli ducis, Foro-Julienenses minantibus Barbaris,
obstruentes Alpium aditus, sed frustra. Nam vasta-
ta Bajoaria regionem Forijulii aggrediuntur igne ferroque,
ætati non parcentes nec sacris. Paulinus in
civitatem Foro-Julienensem se recipit. Carolus ad divi-
dendas hostium vires Carolum item filium suum (erat
tertius imperii ejus annus) in Hungariam cum lecta
inilitum manu mittit. Post nonnullas hinc inde veli-
tationes tandem Francus de hostibus triumphat, et
spoliis opimis ditatur, eorum partem militibus dis-
tribuit, partem Patri amandat, quæ in pauperes di-
vidit, et in sartatecta Romanarum et Aquilensium
ecclesiarum.

XVII. Ut querulas procerum populorumque voces
sedaret Carolus Imperator, conventum, quem par-
lamentum dicunt, convocat, filiosque Carolum ab
Hungaria, Pippinum ab Italia, ab Hispaniis Ludovi-
cum accersit, et comitiis generalibus interesse jubet.
A quibus Pippinus recedens, et Italiam repetens ob-
res ibi non satis tutas, a Carolo epistolam, qua le-
gam custodiam commendat, recipit. Qui ratus præ-
sentiam legislatoris efficacioris esse quam verba, in
Italiam descendit, Romamque advenit. Hi ad res ec-
clesiarum tuendas non semel episcopis congregatis
cum pontifice et imperatore, Paulinus adest lamenta-
bilem Ecclesiæ suæ conditionem commiserans, in-
curiones et clades Hungarorum exponens. Carolus
papæ et episcoporum consilio sex episcopatus A-
quilensi Metropolitæ concedit: qui quondam provin-
ciæ Aquilensi accensebantur: Unum videlicet
Concordiensem, alium Cenetensem, tertium illum qui
apud civitatem novam Histriæ constitutus esse no-
scitur, quartum vero Ruginensem, quintum Reneten-
sem, sextum Tersatiensem. His ditatus ad ecclesiam
suam Paulinus remeat, reliquum vite spatium ope-
ribus pietatis et episcopali sollicitudini donans. Ter-
saltem in anno monasteria mulierum sub regula san-
cti Benedicti inquit, qua de re seniorum ab atavis
tritavisque accepta traditio est, eum insignia his
beneficia contulisse, præcipue monasterio sancti
Quirini et Monasterio Majori, quem vocant, civitatis
Foro-Julienensis, in quo usque in præsens reliquiæ ejus
non paucæ asservantur. Ex conterminis provinciis
Carinthiæ Styriæque multos paganorum miraculis
et exhortationibus ad fidem convertit. Commercia
litterarum cum Guilelmo Aquitanicæ duce, cum Tur-
pino episcopo, cum Paulo diacono, et cum aliis in-
signioribus habuit sui sæculi viris.

XVIII. Cum hujusmodi esset Paulini vita et con-
versatio, Christo complacuit ad felicitatem eum æter-
nam vocare. Correptus non tam morbo quam senio,
in sede patriarchali, quam Callisti palatium dicebant,

decumbit. Ingravescens autem mala valetudine sacramentis Ecclesiæ munitus die 11 Januarii an. 804 in Domino requiescit. Ossa celebri pompa marmoreo sepulcro, non quidem cælato, sed simplici conduntur. Ejus fragmentum cernitur vel hodie in ecclesia majori cum hac nuda inscriptione :

PAULINUS PATRIARCHA AQUILEIENSIS.

XIX. Vivus mortuusque miracula operatus est. Quare supremæ sedis decreto sanctorum confessorum catalogo ascribitur. Cœptum est, ea die recurrente, quotannis in universa patriarchali ditione natale ejus coli, ejus nomini et honori altaria dicari. Successores patriarchæ in eodem Callisti palatio in sinistro latere sacellum concameratum et altare struxerunt, barbara quidem structura, sed lecto lapide et affabre elaborato, præcipue crustato variegatoque multicolori marmore pavimento.

XX. Sacellum hoc, quod horum ego scriptor, antequam anno 1555 una cum palatio Callisti solo æquaretur, multoties vidi, et devote veneratus sum, satis longum erat, et æqua proportione latum, semicircularique ambitu in capite procedens, undique ornatum, nedum electis lapidibus, minutissimis insuper picturis, ut prope et procul aspicientes eandem elegantiam, diligentemque artificis manum cognoscerent, non secus ac opera Giotti suspiciuntur. Creduntur fuisse operum Paulini omnium verissima simulacra. Hujus sancti confessoris devota admodum erat sancta Elisabeth Lantgravia. Gregorius de Montelongo patriarcha, sanctissimæ mentis vir, adeo magni fecit Paulinum, ut prope ejus suum sepulcrum eligeret. Successores ejus adeo ipsum reveriti sunt, ut in peculiarem patriarchatus apud superos patronum haberent, quotidianasque hostias laudis Deo super altare ejus offerrent. Capitulum denique civitatis Forijulii elogium ejus satis longum, vite et actuum illius rationem exprimens, in officio recitari solitum his verbis in peroratione concludit :

XXI. Paulinum huic terræ nostræ admisit Dominus, ut actuum illius informaremur exemplis, et animarum nostrarum facies ad eum respicientes tanquam ad speculum componamus, et tanquam boni filii

similitudinem patris excolamus in nobis. Sicut autem aliquis magnus paterfamilias splendidissime cupiens pingere domum suam, perquirat fornas et imagines, quas ante studiosi pictoris proponat aspectum, et pictor ille figuris diligenter inspectis, in artis suæ meritum sollicitus rapiat opus alienum, et de tam docta manu transferat in parietem nitentem faciem, personarum viventium dignitatem, ita ille verus hujus paterfamilias Dens noster ad pingendam domum suam, id est ad exornandas animas vestras in Ecclesia sua curam maximam gerens, videtur huic civitati quædam vivendi, tanquam pingendi exemplaria, Paulini sancti gesta et merita protulisse et demonstrasse, vestris cordibus imprimenda : nimis cito ad se revocando imaginem suam. Secundum hæc ergo animarum vestrarum vultibus Paulini unusquisque vestrum virtutum quam pretiosos superinducat colores : rapiat sibi alter gratiam, spiritum compunctionis ; alter pigmentum candidissimum nitidæ castitatis ; pallorem ille abstinentiæ ; ruborem iste, verecundiam spiritualem ; ille [ix] ardentem in Dei rebus fidem, velut auri splendorem radiantem : atque hoc modo spiritualia interioris hominis sui membra, quasi in unum corpus plebis suæ compaginata transcat ad cælum, et ad unam illius faciem omnes ornemus domum, id est universam pingamus Ecclesiam Dei ; et videns nos vel de æterni tremore iudicii, vel de futura beatitudine cogitantes, illam evangelicam Christi vocem possit assumere : *Pater, rogo, ut ubi ego sum, et illi sint mecum.* Et nos quandoque ex hoc sæculo migraturos, patronus vester beatus Paulinus in sedem suam et sinum suum, velut Abraham, peculiare accipiat, et in illa die incolumes oves suas lætus pastor agnoscat, ipso adjuvante, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen. »

XXII. Patriarchatum annis 27 et aliquot mensibus sanctus Paulinus gubernavit. Cujus ossa diebus meis a collegio canonicorum ejus patriæ, in altari majori, quod in choro est positum ecclesiæ majoris, recondita fuerunt, supra quæ sicut quotidie Deo sacrificium offertur, ita quotidie, imo perpetuis precibus Deum pro suorum sospitate Paulinus exorat.

NOTÆ IN VITAM SANCTI PAULINI.

Quæ notanda aggredimur consulto pauca sunt, et tamquam modo, quæ examini quasi sponte se sistant. Jam enim diximus fere omnium, quæ hic dicuntur, esse penes scriptorem. Quia autem aliqua adhibuimus, non ideo cætera probamus ; nec quia multa reprobamus, ideo omnia respuimus.

^a Per cleri populi que suffragia electum Paulinum. Non est ita : quippe ipse Paulinus impetrat clero Aquileiensi hanc facultatem ; non ergo ante habebat. Vide diploma anni 792 datum Paulino in concilio Ratisponensi in 1 nostrâ appendice n. 3, et quæ dicimus in ejus Vita cap. 6. Nicoletti ipse habet hoc diploma in Vita ms. Paulini insertum, neque tamen hoc advertit.

^b Felix frater Rotgandi, Joticanus. De hoc Felice aliqua diximus in Vita Paulini nostra cap. 3, n. 5 ex eo loco et ex diploma dato Maxentio patriarchæ in

append 2, n. 7. Vide num aliquod lumen afferri possit ad viros hosce cognoscendos.

^c Ejus electioni anno 776 assentitur. Optima epocha, quam nos quoque sequimur.

^d Suffecto in ducem post Rotgandum Henrico. Vide dissert. 1, n. 5, et ibi quæ dicimus de Mercario duce inter Rotgandum et Henricum.

^e Nicolai Macheropii. Hic mansionarius fuit, et cancellarius capituli Forijulienensis ab an. 1834 ad an. 1574, quo decessit. Ex notis archivii capituli Forijulienensis.

^f Felix quæsierat ab Elifando. Non sic, sed vice versa. Vide quæ dicimus in dissert 4, n. 18.

^g Isuardo monacho pro Usuardo, sed tamen Trithemius Isuardum dicit. Hic floruit non sub Carolo Magno, sed sub Carolo Calvo, cui suum martyrologium nuncupavit. Carolus autem hic ab scriptoribus